

مرداد ۱۴۰۱
مسلسل: ۱۸۳۶۴

ارزیابی سیاست‌ها، قوانین و عملکرد دستگاه‌های اجرایی در خصوص انتقال به داخل دانشجویان ایرانی خارج از کشور

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۸۳۶۴

کدموضوعی: ۲۷۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: ارزیابی سیاست‌ها، قوانین و عملکرد دستگاه‌های اجرایی در خصوص انتقال به داخل دانشجویان ایرانی خارج از کشور

نام دفتر: مطالعات فرهنگ و آموزش (گروه آموزش عالی و تحقیقات)

تهیه و تدوین کنندگان: حسین نصیری، یوسف زراعت‌کیش

ناظران علمی: موسی بیات، احمد محجوبیان

اظهار نظر کننده: محمد بختیاری، یوسف محب‌زادگان

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. انتقال به داخل دانشجو

۲. دانشجوی بین‌الملل

۳. رشته‌های پرمقتضی

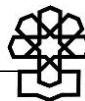

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۵/۲۹

فهرست مطالب

۱	خلاصه مدیریتی.....
۳	مقدمه.....
۵	ارزیابی مصوبات مربوط به انتقال دانشجویان ایرانی از خارج به داخل.....
۱۰	الف) ابهام در کفایت سازوکارهای نظارتی در مصوبات.....
	ب) عدم لحاظ شرایط خاص و غیرقابل پیش‌بینی برای انتقال دانشجویان در قوانین و برخی مقررات موضوعه.....
۱۰	ج) عدم به‌روزرسانی قوانین متناسب با تحولات.....
۱۱	د) موازی‌کاری مراجع قاعده‌گذاری.....
۱۲	ارزیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.....
۱۳	ارزیابی عملکرد وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.....
۲۰	نتیجه‌گیری و پیشنهاد.....
۲۳	پیش‌نویس طرح ساماندهی انتقال دانشجویان خارج از کشور برای ادامه تحصیل در ایران... ۲۴
۲۶	منابع و مآخذ.....

ارزیابی سیاست‌ها، قوانین و عملکرد دستگاه‌های اجرایی در خصوص انتقال به داخل دانشجویان ایرانی خارج از کشور

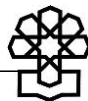
خلاصه مدیریتی

انتقال دانشجویان خارج از کشور به ایران در چند سال اخیر به دلیل شرایط و مشکلات مختلف از جمله مشکلات اقتصادی مردم و گرانی نرخ ارز، همه‌گیری کرونا و اخیراً جنگ بین دو کشور روسیه و اوکراین شدت گرفته و تعداد دانشجویان انتقال یافته به داخل به‌طور چشمگیری افزایش یافته است. بنابراین ارتقای شفافیت و نظارت بر فرایند انتقال دانشجویان به‌خصوص در رشته‌های پرمتقاضی و رشته‌های پرطرفدار، توجه به عدالت آموزشی و کیفیت آموزش به‌خصوص در رشته‌های گروه پزشکی با لحاظ احساس مسئولیت حاکمیت در قبال شهروندان خود از الزامات کارآمدی سیاست‌ها، قوانین و عملکرد دستگاه‌های مجری در این زمینه است. گزارش حاضر به ارزیابی سیاست‌ها، قوانین و عملکرد وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در این خصوص پرداخته است و پیشنهادهایی با هدف ارتقای وضع موجود ارائه داده است. بررسی‌ها نشان می‌دهد ضعف در سازوکارهای نظارتی، عدم لحاظ برخی از رخدادهای غیرقابل پیش‌بینی در مصوبات مانند جنگ، بیماری‌های فراگیر و... و موازی‌کاری مراجع قاعده‌گذاری از ایرادهای این مصوبات است.

بررسی گزارش عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در خصوص انتقال به داخل دانشجویان ایرانی نشان می‌دهد از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ حدود ۱۵۰۰ دانشجو درخواست

انتقال به داخل از این وزارتخانه داشته‌اند که با درخواست حدود ۶۶۵ نفر از آنها مبتنی بر مصوبات و قوانین موجود، موافقت شده است (حدود ۴۴ درصد). بیشترین حجم یعنی حدود ۴۸ درصد از دانشجویانی که درخواست انتقال به داخل داشته‌اند، در مقطع دکتری و عمدتاً در رشته‌های فنی و مهندسی مشغول به تحصیل بوده‌اند. نکته مهم اینکه حدود نیمی از درخواست‌های انتقال به داخل پذیرفته شده وزارت علوم، برای رشته‌محل‌های پرمقتضای مانند رشته‌های دانشگاه صنعتی شریف و دانشگاه تهران بوده است. به دلیل رقابت زیاد در آزمون‌های سراسری برای چنین رشته‌محل‌هایی نظارت بر این موضوع به لحاظ عدالت آموزشی از اولویت برخوردار است.

گزارش عملکرد وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی حاکی از آن است که از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰ حدود ۶۲۰۰ نفر از دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در سایر کشورها درخواست انتقال به دانشگاه‌های ایران داشته‌اند که با درخواست انتقال حدود ۵۲۰۰ نفر (۸۴ درصد) از آنها موافقت شده است. در این میان بیشترین سهم دانشجویان گروه پزشکی انتقال یافته به داخل به ترتیب مربوط به رشته‌های دندانپزشکی با حدود ۴۴ درصد، پزشکی با حدود ۳۵ درصد و داروسازی نزدیک به ۱۹ درصد کل دانشجویان است. به عبارتی دیگر از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ جمعاً حدود ۴۷۰۰ نفر دانشجو در رشته‌های دندانپزشکی، پزشکی و داروسازی به داخل منتقل شدند یعنی در این بازه زمانی تقریباً به ازای هر ۱۰ نفر از کل دانشجویان ثبت‌نام شده در سه رشته فوق‌الذکر در دانشگاه‌های کشور (اعم از دولتی و آزاد اسلامی) یک نفر دانشجو از خارج به داخل انتقال یافته است. با توجه به اینکه رشته‌های مذکور بسیار پرمقتضای هستند و رقابت در آزمون سراسری عمدتاً بر این سه رشته متمرکز است، این موضوع از حساسیت بسیار بالایی به لحاظ رعایت حقوق داوطلبان آزمون سراسری و عدالت آموزشی برخوردار است. از همین رو با

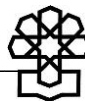
هدف تحقق عدالت آموزشی و ارتقا سازوکارهای انتقال دانشجو از خارج به داخل، در انتهای گزارش، پیش‌نویس قانونی در این خصوص ارائه شده است.

مقدمه

بعضی از دانشجویان بین‌المللی (دانشجویان مشغول به تحصیل در خارج از کشور) پس از گذشت مدتی از تحصیل، به دلایل مختلفی از جمله نارضایتی از کیفیت دانشگاه محل تحصیل، هزینه‌های بالا و شرایط نامساعد زندگی در کشور مقصد، مسائل خانوادگی، مسائل سیاسی و امنیتی، حوادث غیرقابل پیش‌بینی مانند سیل، زلزله، جنگ و ... قصد برگشت به کشور مبدأ را دارند. در نظام آموزش عالی ایران برای این دسته از دانشجویان تدابیری اندیشیده شده تا بتوانند ادامه تحصیلات خود را در داخل کشور بگذرانند. در این خصوص مجلس شورای اسلامی و دستگاه‌ها، مصوبات و مقرراتی دارند که به دانشگاه‌ها این اجازه را می‌دهد تا براساس ضوابط و شرایط مشخصی، این دانشجویان را در قبال دریافت شهریه جذب کنند. این موضوع از منظر عدالت آموزشی و کیفیت آموزش عالی حائز اهمیت است.

در شرایط کنونی برای قبولی در رشته‌های گروه علوم پزشکی به‌خصوص سه رشته پرطرفدار پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی به‌دلیل ظرفیت محدود پذیرش از یک سو و تقاضای بسیار بالا از سوی دیگر رقابت فشرده‌ای در کشور وجود دارد. براساس آمار «سازمان سنجش آموزش کشور» در سال ۱۳۹۹، داوطلبان گروه آزمایشی علوم تجربی با ۵۹۴ هزار و ۲۰۷ نفر حدود ۴۳ درصد از کل داوطلبان را به خود اختصاص داده‌اند، این در حالی است که گروه آزمایشی ریاضی و فنی با ۱۵۵ هزار و ۹۱ نفر فقط ۱۱ درصد

از داوطلبان را شامل شده‌اند. شایان ذکر است که در همین سال براساس آمار «مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی» تعداد کل پذیرفته‌شدگان (به‌استثنای دانشگاه آزاد اسلامی) رشته‌های پرطرفدار پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی بالغ بر ۱۲ هزار نفر بوده است یعنی به‌ازای هر ۵۰ نفر داوطلب ثبت‌نام کننده در گروه آزمایشی علوم تجربی یک نفر در سه رشته پیش‌گفته پذیرفته می‌شوند. بنابراین رقابت زیادی در این رشته‌ها وجود دارد و ۹۸ درصد داوطلبان از پذیرفته‌شدن در این رشته‌ها ناکام می‌مانند و در صورت عدم قبولی، راه‌های دیگری را برای تحصیل در این رشته‌ها انتخاب می‌کنند که یکی از این راه‌ها تحصیل در خارج از کشور است. همان‌طور که گفته شد بسیاری از این افراد پس از گذراندن تعدادی از واحدهای درسی خود، درخواست انتقال به دانشگاه‌های داخل را داشته‌اند؛ که اگر در قانون سقف و محدودیت‌هایی برای این انتقالات پیش‌بینی نشود، انتقال به داخل مسیر ممکن‌تری برای دور زدن آزمون سراسری و فرار از رقابت فشرده آن برای رشته‌های پرطرفدار خواهد بود که نتیجه آن پایمال شدن حقوق کسانی است که با تلاش و زحمت زیاد وارد دانشگاه و قبولی در رشته مورد علاقه خود می‌شوند یا داوطلبانی که از پذیرش در رشته‌های دلخواه باز مانده‌اند. هرچند وزارت بهداشت برای پالایش کیفی افراد معیارهایی را در نظر گرفته است، اما در برهه‌های زمانی مختلف با پیدایش شرایط خاص مانند گران شدن نرخ ارز تعداد زیادی از این دانشجویان با سهولت بیشتر به دانشگاه‌های داخل منتقل شده‌اند. برای بررسی بهتر موضوع در ادامه به ارزیابی مصوبات مربوطه و عملکرد وزارتین علوم و بهداشت در این خصوص پرداخته می‌شود و درنهایت راهکارهایی جهت اصلاح و بهبود نیز ارائه خواهد شد.

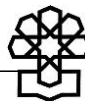
ارزیابی مصوبات مربوط به انتقال دانشجویان ایرانی از خارج به داخل

جدول ۱. مصوبات مختلف در موضوع انتقال دانشجویان ایرانی از خارج به داخل

مصوبه	متن مصوبه	مرجع تصویب
بند «ج» ماده (۲۵) قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی	بند «ج» - دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی می‌توانند برای تأمین بخشی از هزینه‌های خود نسبت به پذیرش دانشجویان خارجی یا دانشجویان ایرانی که در دانشگاه‌های سایر کشورها در رشته تحصیلی مورد تأیید وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مشغول به تحصیل هستند اقدام نمایند. سقف درصد پذیرش دانشجو، ضوابط و دستورالعمل نحوه دریافت شهریه، شرایط پذیرش، میزان شهریه، سایر شرایط به پیشنهاد وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید. همچنین بنیاد ایران‌شناسی و فرهنگستان‌ها می‌توانند از دانشجویان خارجی که دوره‌های کوتاه‌مدت آموزشی و پژوهشی را در این دستگاه‌ها طی می‌کنند، حق ثبت‌نام و هزینه‌های مربوط را دریافت کنند، مطابق ضوابط مذکور وجوه حاصل از اجرای این بند به حساب درآمد اختصاصی مؤسسات ذی‌ربط واریز می‌گردد تا طبق مقررات مربوطه هزینه گردد.	مجلس شورای اسلامی
بند «ح» تبصره «۱۷» قانون بودجه سال ۱۳۸۲ مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴	بند «ح» - دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی مجازند نسبت به پذیرش دانشجویان خارجی و انتقال دانشجویان ایرانی دانشگاه‌های خارجی مورد تأیید وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اقدام کنند و شهریه ارزی و یا ریالی آن را با تصویب هیئت امنا و تأیید وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اخذ و به حساب مازاد درآمد اختصاصی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی واریز نمایند. معادل آن تا مبلغ پنج میلیارد (۵۰۰۰۰۰۰۰۰) ریال از محل مازاد درآمد اختصاصی موضوع ردیف ۱۱۳۵۹۰ قسمت چهارم «ث» این قانون به همان دانشگاه و یا مؤسسه آموزش عالی و پژوهشی که درآمد را کسب کرده است، اختصاص می‌یابد.	مجلس شورای اسلامی

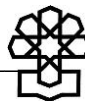
مرجع تصویب	متن مصوبه	مصوبه
	ضوابط علمی، شرایط پذیرش و ظرفیت پذیرش با تصویب هیئت امنای و حسب مورد با تأیید وزارتخانه‌های فوق‌الذکر خواهد بود.	
مجلس شورای اسلامی	۷- اداره امور دانشجویان ایرانی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی خارج از کشور و ایجاد زمینه‌های علمی و فنی متقابل از طریق اعزام رایزن‌های علمی با هماهنگی وزارت امور خارجه ^۱ .	جزء «۷» بند «ج» ماده (۲)، «قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مصوب ۱۳۸۳/۰۵/۱۸»
مجلس شورای اسلامی	ماده (۱۸)- دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی مجازند نسبت به پذیرش دانشجویان خارجی و انتقال دانشجویان ایرانی دانشگاه‌های خارجی مورد تأیید وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اقدام کنند و شهریه ارزی و ریالی آنها را با تصویب هیئت امنای و تأیید وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی اخذ و به حساب درآمد اختصاصی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی واریز نمایند. شرایط علمی پذیرش و ظرفیت پذیرش با تصویب هیئت امنای و حسب مورد با تأیید وزارتخانه‌های فوق‌الذکر خواهد بود.	ماده (۱۸) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) مصوب ۱۳۸۴/۰۸/۱۵
مجلس شورای اسلامی	دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی مجازند از متخصصان ایرانی خارج از کشور و متخصصان خارجی برای رفع نیازهای آموزشی و پژوهشی دعوت به‌عمل آورند و پرداخت‌های ارزی و ریالی مرتبط را با تصویب هیئت امنای از محل اعتبارات دانشگاه و یا مؤسسه آموزش عالی و پژوهشی ذی‌ربط انجام دهند.	

۱. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری آخرین آیین‌نامه انتقالی دانشجویان را بر مبنای همین بند قانونی به تصویب رسانده است.

مرجع تصویب	متن مصوبه	مصوبه
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	<p>آیین نامه انتقال دانشجویان ایرانی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی خارج از کشور به دانشگاه‌ها و دانشکده‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی داخل کشور در ۱۳ ماده به تصویب رسیده است. در ماده (۴) این آیین نامه شرایط عمومی انتقال دانشجو را به شرح زیر آورده است:</p> <ul style="list-style-type: none"> - خروج قانونی از کشور؛ - مورد تأیید بودن دانشگاه محل تحصیل متقاضی؛ - نداشتن منع قانونی برای ادامه تحصیل در دانشگاه مبدأ در دانشگاه‌های داخل از نظر مقررات آموزشی و نظام وظیفه؛ - دارا بودن مدرک دیپلم و پیش‌دانشگاهی یا معادل ارزشیابی شده آنها که به تأیید وزارت آموزش و پرورش رسیده باشد؛ - دارا بودن مدارک تحصیلی هر دوره برای ورود به دوره بعد مورد تأیید وزارتین علوم و بهداشت؛ <p>در ذیل ماده (۵) تعداد واحد گذارنده دانشجو به همراه معدل آن نیز بخش مهمی از شرایط اختصاصی دانشجو جهت انتقال به داخل لحاظ شده است.</p> <p>در ماده (۱۰) این آیین نامه ترکیب شورای انتقال آمده است که ۱۲ نفر عضو داشته و معاون آموزشی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی رئیس آن است.</p>	آیین نامه انتقال دانشجو از خارج به داخل وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی- مصوب ۱۳۹۴/۱۰/۲۰
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	از ابتدای سال ۲۰۱۹ میلادی (۱۳۹۷/۱۰/۱۱) کلیه ضوابط و مقررات مربوط به امکان انتقال دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در دانشگاه‌های خارج از کشور در رشته‌های علوم پزشکی لغو و انتقال دانشجو در رشته‌های پزشکی و دندانپزشکی و داروسازی در طول مدت تحصیل و قبل از فارغ‌التحصیلی به داخل کشور ممنوع می‌باشد.	مصوبه در خصوص عدم امکان انتقال دانشجویان ایرانی که از ابتدای سال میلادی جدید (۱۳۹۷/۱۰/۱۱) تحصیل خود را در دانشگاه‌های خارج از کشور شروع نمایند ۱۳۹۷/۰۶/۰۷

مرجع تصویب	متن مصوبه	مصوبه
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری	<p>این آیین‌نامه در ۱۴ ماده به تصویب رسیده است. در ماده (۲) آن ترکیب اعضا و نحوه تشکیل جلسات دبیرخانه شورای انتقال آمده است. این شورا ۷ عضو دارد که ریاست آن برعهده معاون وزیر و رئیس سازمان امور دانشجویان است؛ در ماده (۴) این آیین‌نامه شرایط عمومی انتقال به شرح زیر آمده است:</p> <ul style="list-style-type: none"> - معتبر بودن دانشگاه مبدأ در زمان پذیرش و ثبت‌نام - نداشتن منع قانونی برای ادامه تحصیل از نظر مقررات عمومی - نداشتن منع برای ادامه تحصیل از نظر نظام وظیفه - تحصیل در خارج از کشور به‌صورت قانونی و رسمی - نداشتن وقفه بیش از یک سال به‌هنگام ارائه تقاضا - حداقل اقامت در کشور مبدأ یک‌و‌نیم سال برای مقاطع تحصیلی کاردانی، کارشناسی، کارشناسی حرفه‌ای و دو‌و‌نیم سال برای مقاطع دکتری تخصصی الزامی است. - دارا بودن مدرک تحصیلی معتبر در مقاطع قبلی مورد تأیید مراجع ذی‌صلاح کشور - تبصره «۱»- مرجع اعتبارسنجی مدارک دیپلم و پیش‌دانشگاهی وزارت آموزش و پرورش و مدارک دانشگاهی اداره‌های کل دانش‌آموختگان وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری یا بهداشت، درمان و آموزش پزشکی می‌باشد. - تبصره «۲»- دارندگان مدرک معادل از دانشگاه‌های دارای مجوز برگزاری دوره، در صورت تأیید دفتر آموزش عالی غیردولتی با ادامه تحصیل، امکان انتقال خواهند داشت. <p>در ماده (۵) آیین‌نامه تصریح شده است که انتقال دانشجو از دو طریق سوابق تحصیلی و آزمون ورودی صورت می‌گیرد.</p> <p>همچنین در ماده (۷) به شرایط غیرقابل پیش‌بینی مانند قطع رابطه دو کشور و یا وقوع حوادث غیرمترقبه مانند جنگ، ناامنی، سیل، زلزله و بیماری‌های پاندمیک موثر در انتقال دانشجو از خارج به داخل اشاره شده است.</p>	<p>آیین‌نامه انتقال دانشجو از خارج به داخل وزارت علوم، تحقیقات و فناوری- مصوب ۱۴۰۰/۰۱/۳۱</p>

مرجع تصویب	متن مصوبه	مصوبه
شورای عالی انقلاب فرهنگی	مصوبه «ساماندهی انتقال دانشجویان ایرانی خارج از کشور به دانشگاه‌های علوم پزشکی داخل کشور» که در جلسه ۱۵۸ مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۲ ستاد راهبری اجرای نقشه جامع علمی کشور به تصویب رسیده است، به شرح ذیل برای اجرا، ابلاغ می‌شود: «با عنایت به مصوبه جلسه ۱۵۸ مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۲ شورای ستاد راهبری اجرای نقشه جامع علمی کشور مبنی بر ساماندهی انتقال دانشجویان ایرانی خارج از کشور به دانشگاه‌های علوم پزشکی داخل کشور، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف شد آیین‌نامه لازم را با توجه به ضرورت حفظ کیفیت و عدالت آموزشی تدوین و ظرف مدت حداکثر ۲ ماه جهت تصویب به ستاد راهبری اجرای نقشه جامع علمی کشور ارائه نماید» ^۱ .	مصوبه «ساماندهی انتقال دانشجویان ایرانی خارج از کشور به دانشگاه‌های علوم پزشکی داخل کشور»، ۱۴۰۰/۱۱/۱۲
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	دانشجویانی که بعد از سال ۲۰۱۹ برای ادامه تحصیل به خارج کشور رفتند و قصد انتقال به ایران را دارند، آزمون صلاحیت علمی برگزار می‌شود.	لغو «مصوبه درخصوص عدم امکان انتقال دانشجویان ایرانی که از ابتدای سال میلادی جدید (۱۳۹۷/۱۰/۱۱) تحصیل خود را در دانشگاه‌های خارج از کشور شروع نمایند» ۱۴۰۱/۰۵/۰۶

همان‌طور که در جدول ۱ نشان داده شده است مصوبات مختلفی در قالب قانون، آیین‌نامه و مصوبات شوراها در موضوع انتقال دانشجو به کشور به تصویب رسیده است. مجلس شورای اسلامی اولین بار در سال ۱۳۷۳ در قالب بند «ج» ماده (۲۵) قانون

۱. براساس پیگیری‌های انجام شده، این آیین‌نامه تاکنون (۱۴۰۱/۰۴/۲۷) تهیه نشده است.

وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین به این مقوله ورود کرده است. پس از آن در قانون بودجه سال ۱۳۸۳ و در ماده (۱۸) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) قانونگذار به انتقال به داخل دانشجویان پرداخته است که همه این مصوبات محتوای کم‌وبیش مشابهی دارند که این هم‌پوشانی در مصوبات عملاً نوعی تورم قانونی است که با قانونگذاری صحیح مغایرت دارد. در ادامه اهم محورهای حاصل از بررسی و ارزیابی این مصوبات ارائه می‌شوند.

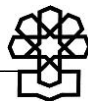
الف) ابهام در کفایت سازوکارهای نظارتی در مصوبات

همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، قانونگذار در سه قانون مجزا اجازه انتقال و پذیرش دانشجویان ایرانی خارج از کشور را در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور داده است. در ماده (۱۸) «قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱)» مصوب ۱۳۸۴/۰۸/۱۵ اهم‌های کنترل و نظارت بر انتقال دانشجویان به داخل به‌صراحت پیش‌بینی نشده است و تصمیمات دستگاه‌های اجرایی تاکنون در این موارد تعیین‌کننده بوده است بنابراین لزوم توجه به عدالت آموزشی در انتقال دانشجویان از یک‌سو و احتمال تعارض منافع دستگاه‌های اجرایی از سوی دیگر، ایجاب می‌کند سازوکارهای نظارتی مؤثر در قوانین مربوطه پیش‌بینی شود.

ب) عدم لحاظ شرایط خاص و غیرقابل پیش‌بینی برای انتقال دانشجویان در

قوانین و برخی مقررات موضوعه

درخواست انتقال به داخل دانشجویان دلایل مختلفی دارد از جمله این دلایل نارضایتی از کیفیت دانشگاه محل تحصیل، مشکل در تأمین هزینه‌های زندگی، مسائل خانوادگی، مسائل سیاسی و امنیتی مانند قطع ارتباط سیاسی دو کشور مبدأ و مقصد، حوادثی مانند

جنگ، سیل، زلزله، بیماری همه‌گیر و غیره است. بااین‌همه در آیین‌نامه مصوب وزارت بهداشت هیچ‌گونه پیش‌بینی نسبت به مسائل سیاسی و امنیتی و قطع رابطه بین ایران و سایر کشورها و حوادث غیرقابل پیش‌بینی مانند جنگ، سیل، زلزله، پاندمی و غیره نداشته است؛ البته تنها در آیین‌نامه مصوب وزارت علوم که به‌تازگی مورد بازنگری قرار گرفته است در ماده (۷) برای شرایط غیرقابل پیش‌بینی تدابیری لحاظ شده است.

ج) عدم به‌روزرسانی قوانین متناسب با تحولات

از آخرین مصوبه مجلس در خصوص انتقال به داخل دانشجویان حدود ۱۷ سال می‌گذرد. طی این سال‌ها علایق داوطلبان ورود به دانشگاه نسبت به رشته‌های انتخابی، گسترش ارتباطات بین‌المللی و سهولت جابه‌جایی دانشجویان، وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان و بازار کار جامعه، وضعیت اقتصادی جامعه و نرخ ارز دچار تغییرات عمده‌ای شده است، اما قوانین مربوط به پذیرش و انتقال دانشجویان متناسب با این تغییرات به‌روزرسانی نشده است. این موضوع از این نظر اهمیت دارد که بین جذابیت رشته‌های دانشگاهی و انتقال دانشجویان به داخل تناسب بسیار قوی وجود دارد. بدین معنا که برخی از رشته‌ها و رشته‌محل‌های دانشگاهی (رشته‌های پرطرفدار) که در گذشته داوطلب کمتری داشته است در شرایط کنونی به دلیل اشتغال‌پذیری بالای آن در بازار، داوطلبان بسیاری را به سوی خود جلب کرده است، این در حالی است که ظرفیت دانشگاه‌ها برای پذیرش در این رشته‌ها محدود است. بنابراین شرایط پیش‌آمده باعث شده است که روزه‌روز بر تعداد دانشجویان این رشته‌ها در خارج از کشور افزوده شود و برخی از رخدادهای به‌خصوص تغییر نرخ ارز موجب شده که حجم عمده‌ای از این دانشجویان، متقاضی انتقال به داخل باشند. شواهد فوق در حالی است که قوانین انتقال دانشجو به داخل

متناسب با تغییرات فوق به‌روزرسانی نشده است و به‌نظر می‌رسد قوانین مصوب توان پاسخگویی به شرایط پیش آمده را ندارد و نیازمند بازنگری هستند.

د) موازی‌کاری مراجع قاعده‌گذاری

همان‌طور که مشخص است مجلس شورای اسلامی در موضوع انتقال دانشجویان مصوبات متعددی از سال ۱۳۷۳ داشته که در آن تکالیفی برای دستگاه‌های اجرایی مشخص کرده است. باین‌همه شورای عالی انقلاب فرهنگی در جلسه ۱۵۸ مورخ ۱۴۰۰/۱۱/۱۲ ستاد راهبری اجرای نقشه جامع علمی کشور مصوبه «ساماندهی انتقال دانشجویان ایرانی خارج از کشور به دانشگاه‌های علوم پزشکی داخل کشور» را به تصویب رسانده است و در این مصوبه، وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف شده است که آیین‌نامه اجرایی انتقال دانشجویان را تهیه و به تصویب ستاد راهبری اجرای نقشه جامع علمی کشور برساند.^۱ با این وجود تعیین تکلیف دو نهاد قاعده‌گذار برای دستگاه اجرایی در یک موضوع واحد ممکن است باعث ایجاد اختلال و ناهماهنگی در اجرا و پاسخگویی شود؛ زیرا هریک از نهادهای قاعده‌گذار می‌توانند راهبرد و انتظارات متفاوتی در قبال موضوع فوق داشته باشند.

نکته مهم دیگر این است وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی در سال ۱۳۹۷ مصوب کرده است که دانشجویانی که از ابتدای سال ۲۰۱۹ میلادی (۱۳۹۷/۱۰/۱۱) تحصیل خود را در دانشگاه‌های خارج از کشور شروع نمایند، امکان انتقال به داخل را نخواهند داشت. با این همه این وزارتخانه براساس رای شورای عالی برنامه‌ریزی علوم پزشکی مصوبه فوق را در تاریخ ۱۴۰۱/۰۵/۰۶ نسخ کرده است. این اقدام از این جهت

۱. براساس پیگیری‌های انجام شده، آیین‌نامه مزبور تاکنون تهیه و به تصویب نرسیده است.

حائز اهمیت است که می‌تواند روند انتقال دانشجویان را در رشته‌های پرمقتضای شدت بخشد و از این نظر عدالت آموزشی را بیش از گذشته خدشه‌دار کند. به‌طور کلی مصوبات و قوانین متعدد می‌تواند در حسن انجام امور خلل ایجاد کند. از همین رو لازم است مصوبات بر مبنای معیار شفافیت، مقابله با تبعیض و رعایت عدالت آموزشی، تقویت ابعاد نظارتی و جلوگیری از مداخلات و موازی‌کاری دستگاه‌ها مورد بازنگری جدی قرار گیرند.

ارزیابی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

درخواست‌های دانشجویان متقاضی انتقال به دانشگاه‌های داخل در «شورای انتقال دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در خارج و متقاضی انتقال به داخل» مورد بررسی قرار می‌گیرند و شورا نیز بر اساس آیین‌نامه‌های مصوب، ضوابط و شرایط اولیه پذیرش دانشجو در داخل را مورد بررسی قرار می‌دهد که در صورت احراز شرایط با درخواست وی موافقت به عمل می‌آید. دلایل متعددی ممکن است برای رد درخواست دانشجو مطرح شود که از جمله آنها می‌توان به معتبر نبودن دانشگاه مبدأ، جعل مدارک تحصیلی قبلی، مدارک تحصیلی بدون ارزشیابی، فاقد آزمون جامع و پیش‌آزمون، عدم انطباق بین تاریخ اتمام دوره تحصیلی قبلی و ثبت‌نام در مقطع جدید و ... اشاره کرد.

بر اساس آمار سازمان امور دانشجویان وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ حدود ۱۵۰۰ نفر از دانشجویان خارج از کشور در دبیرخانه «شورای انتقال دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در خارج و متقاضی انتقال به داخل» درخواست داده‌اند که بر اساس رأی شورای مذکور و تمایل دانشجویان برای ثبت‌نام در دانشگاه‌های داخل و نظر مثبت دانشگاه‌ها برای پذیرش آنها، حدود ۶۶۵ حکم انتقال برای دانشگاه‌ها

صادر شده که از این تعداد ۲۴۳ حکم برای دانشگاه‌های دولتی شهر تهران، ۱۲۴ حکم برای دانشگاه‌های دولتی غیر از شهر تهران،^۱ ۲۷۵ حکم برای دانشگاه‌های آزاد، غیردولتی غیرانتفاعی و پیام‌نور و ۲۳ حکم نیز برای مؤسسه‌های پژوهشی، پژوهشکده‌ها و پژوهشگاه‌ها بوده است.

توزیع تعداد دانشجویان ایرانی متقاضی انتقال به داخل (در رشته‌های مرتبط با وزارت علوم) براساس کشور محل تحصیل در نمودار ۱ نشان داده شده است. همان‌طور که در نمودار نیز مشخص شده است، بیشترین تعداد دانشجوی ایرانی متقاضی انتقال به داخل از کشور مالزی و سپس از ترکیه، قبرس، ایتالیا و آمریکا بوده است، در انتهای این پیوستار نیز کشورهای مجارستان، تایوان و پاکستان قرار دارد.^۲

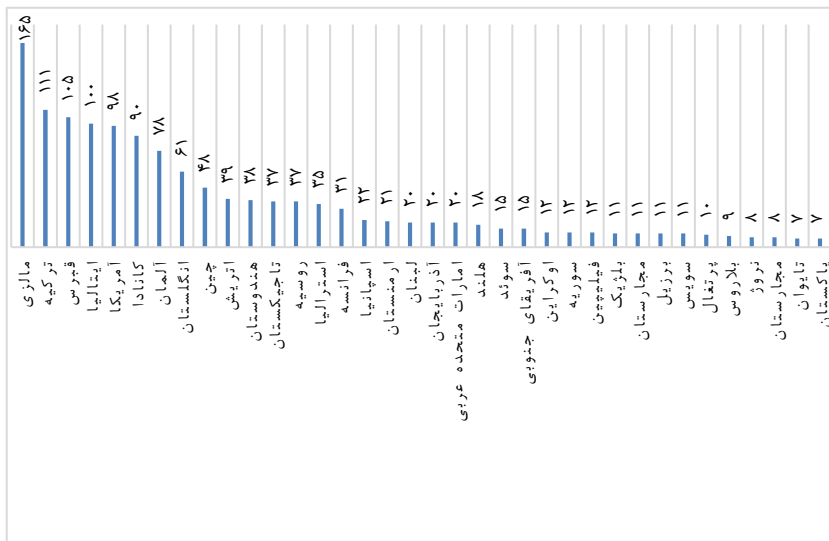
---

۱. دانشگاه‌های دولتی خارج از تهران شامل دانشگاه‌های شیراز، اصفهان، تبریز، شهید چمران اهواز، فردوسی مشهد، گلستان، صنعتی شیراز، اراک، کاشان، ایلام، صنعتی مالک اشتر، هرمزگان، صنعتی شاهرود، زنجان و... است.

۲. کشورهای مبدأ که تعداد متقاضیان آنها ۶ و یا کمتر از ۶ نفر نیز بوده است در نمودار ۱ نشان داده نشده است. این کشورها شامل تایلند، ایرلند و زلاندنو (هر کدام ۶ نفر) دانمارک و کره جنوبی هرکدام پنج نفر، چک، گرجستان و اکوادور هرکدام چهار نفر، فرقیبستان و صربستان هرکدام سه نفر و ونزوئلا، کنیا، بوسنی و هرزگوین و لهستان هر کدام دو نفر و رومانی، تونس، فنلاند، یونان، اوگاندا، عراق، یمن، کویت، قزاقستان، استونی سوان هرکدام یک نفر متقاضی داشته‌اند.

نمودار ۱. دانشجویان ایرانی متقاضی انتقال به داخل براساس کشور محل تحصیل از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ (در رشته‌های مرتبط با وزارت علوم، تحقیقات و فناوری)

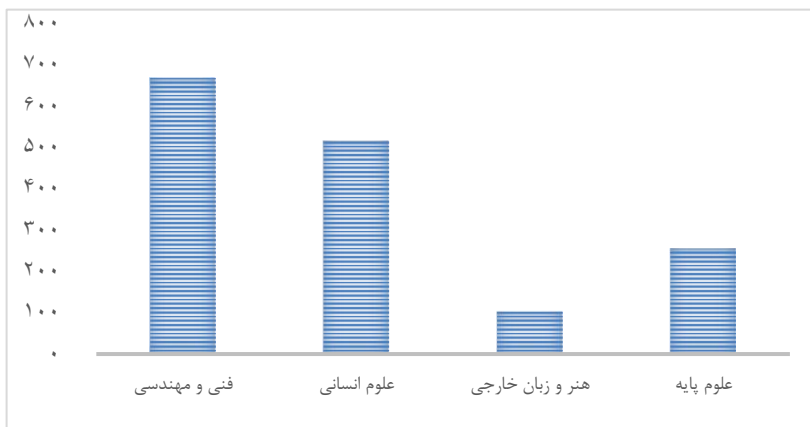

مأخذ: مکاتبه (به شماره ۴/۲۴۶۳۹ مورخ ۱۴۰۱/۰۳/۱۶) با سازمان امور دانشجویان.

دانشجویان ایرانی متقاضی انتقال به داخل از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ در رشته‌های متنوعی تحصیل کرده‌اند. براساس آمار سازمان امور دانشجویان (نمودار ۲)، حدود ۴۳ درصد از این دانشجویان در رشته‌های فنی و مهندسی از جمله مهندسی برق، مکانیک، صنایع، محیط زیست، عمران، مواد، شیمی، معماری، هوافضا، کشاورزی، کامپیوتر، نفت و دیگر رشته‌های مهندسی مشغول به تحصیل بوده‌اند. حدود ۴۳ درصد این دانشجویان در سه رشته مهندسی عمران، کامپیوتر و معماری تحصیل کرده‌اند. همچنین، نزدیک به ۳۳ درصد این دانشجویان در رشته‌های علوم انسانی مانند حقوق، مدیریت در گرایش‌های متنوع آن، روانشناسی و علوم تربیتی، فلسفه، علوم سیاسی، جامعه‌شناسی، ادبیات عرب و ... مشغول به تحصیل بوده‌اند. رشته‌های مدیریت و حقوق با ۳۳ درصد کل دانشجویان

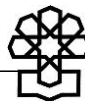
گروه علوم انسانی بیشترین سهم را داشته‌اند. پس از این دو، گروه علوم پایه با حدود ۱۷ درصد قرار دارد. رشته‌هایی همچون زیست‌شناسی، بیوشیمی، زمین‌شناسی، فیزیک، علوم کامپیوتر، ریاضی و ... در این گروه قرار دارند. دو رشته زیست‌شناسی و علوم کامپیوتر با ۵۱ درصد بیشترین سهم را در گروه علوم پایه به خود اختصاص داده‌اند. کمترین گروه دانشجویان ایرانی که متقاضی انتقال به داخل بودند، با حدود ۷ درصد مربوط به رشته‌های هنر و زبان‌های خارجی بوده است. در این گروه نیز رشته‌های زبان انگلیسی و معماری داخلی با ۴۷ درصد بیشترین سهم را داشته است.

نمودار ۲. توزیع دانشجویان براساس رشته‌های تحصیلی در دانشگاه مبدأ از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰

مأخذ: همان.

از حیث مقطع تحصیلی بالغ بر ۴۷ درصد یعنی بیشترین تعداد دانشجویانی که درخواست انتقال به داخل داشته‌اند در مقطع دکتری بوده‌اند (نمودار ۳)؛ همچنین، حدود ۲۱ درصد این دانشجویان در مقطع کارشناسی ارشد و حدود ۳۱ درصد نیز در

دوره کارشناسی مشغول به تحصیل بوده‌اند. تعداد بسیار کمی از این دانشجویان نیز در مقاطع دکتری حرفه‌ای، کارشناسی ارشد پیوسته و دکتری پیوسته بوده‌اند.

نمودار ۳. توزیع دانشجویان براساس مقاطع تحصیلی از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰

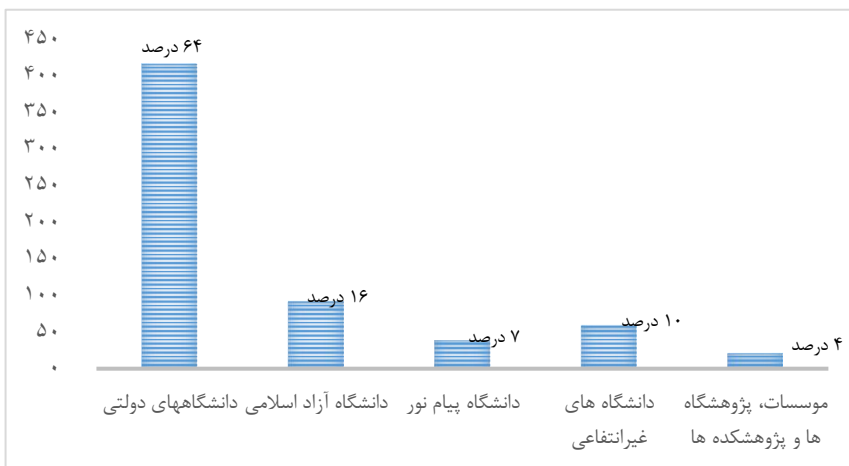
مأخذ: همان.

همچنین، دانشجویان ایرانی انتقال یافته از خارج در همه زیر نظام‌های آموزش عالی داخلی توزیع شده‌اند (نمودار ۴). بیشترین تعداد دانشجویان با ۴۱۶ نفر (۶۴ درصد) در دانشگاه‌های دولتی پذیرش شده‌اند. دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبائی، علم و صنعت، شهید بهشتی و دانشگاه صنعتی امیرکبیر به ترتیب با ۷، ۹، ۹، ۱۰ و ۱۶ درصد بیشترین سهم را در پذیرش این دانشجویان داشته‌اند. گفتنی است دانشگاه صنعتی شریف در این

میان کمتر از ۱ درصد این دانشجویان را پذیرش کرده است.^۱ پس از آن دانشگاه آزاد اسلامی ۹۲ نفر (۱۶ درصد) از این دانشجویان را پذیرش کرده است. دانشگاه‌های غیرانتفاعی نیز با پذیرش ۵۹ نفر (۱۰ درصد) از دانشجویان متقاضی انتقال به داخل کشور، در رتبه سوم قرار دارد. دانشگاه پیام نور با پذیرش ۳۹ نفر (۷ درصد) و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشگاه‌ها نیز با پذیرش ۲۱ نفر (۴ درصد) در مراتب بعدی پذیرش این دسته از دانشجویان قرار دارند.

نمودار ۴. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی مقصد پذیرش دانشجویان

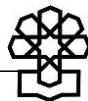
انتقال یافته از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰

مأخذ: همان.

همان‌طور که گفته شد طی سال‌های ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ حدود ۱۵۰۰ نفر از دانشجویان ایرانی در خارج از کشور در رشته‌ها و گروه‌های علمی مرتبط با وزارت علوم، تحقیقات و فناوری درخواست انتقال به داخل کشور داشتند، با فرض پذیرش و ثبت‌نام

۱. عدد خام تعداد این دانشجویان در دانشگاه‌های تهران، علامه طباطبایی، علم و صنعت، شهید بهشتی، دانشگاه صنعتی امیرکبیر و صنعتی شریف به ترتیب ۴، ۲۵، ۳۳، ۲۵، ۲۸ و ۶۱ نفر است.

همه این دانشجویان در دانشگاه‌های داخل کشور، این تعداد در مقایسه با تعداد کل ثبت‌نام‌شدگان در رشته‌های مشابه در دانشگاه‌های کشور در همین بازه زمانی، حدود ۰/۰۵ درصد است. شایان است که از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰ به‌طور میانگین هر ساله نزدیک به ۹۰۰ هزار نفر دانشجو در رشته‌های مرتبط با وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی کشور پذیرش شده است.^۱

کنارهم قرار دادن آمار توزیع دانشجویان برحسب رشته‌های تحصیلی و دانشگاه‌های محل پذیرش این دانشجویان نکات بسیار مهمی را یادآور می‌شود. همان‌گونه که مطرح شد دانشجویان رشته‌های عمران، معماری و کامپیوتر ۴۳ درصد از کل دانشجویان فنی و مهندسی را شامل شده‌اند. دانشجویان رشته حقوق و مدیریت با ۳۳ درصد بیشترین تعداد دانشجویان را در گروه علوم انسانی به خود اختصاص داده‌اند و رشته‌های زیست‌شناسی و علوم کامپیوتر با ۵۱ درصد کل دانشجویان علوم پایه، بیشترین سهم را داشته‌اند.

از طرف دیگر حدود ۶۴ درصد از کل دانشجویان پذیرفته شده به دانشگاه‌های دولتی منتقل شدند و از این بین سهم دانشگاه‌های بزرگ تهران از جمله دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، امیرکبیر، علم و صنعت و علامه طباطبایی حدود ۵۲ درصد است. بنابراین می‌توان این‌گونه جمع‌بندی کرد که بخش عمده دانشجویان انتقالی در رشته‌های مورد تقاضا و دارای رقابت بالا پذیرش شده‌اند.

بنابر آنچه که گذشت می‌توان گفت که نظارت دقیق‌تر بر فرایند انتقال دانشجویان در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری امری ضروری است که می‌تواند ضامن عدالت در توزیع فرصت‌های آموزش عالی کشور باشد.

۱. مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی ۱۳۹۴-۱۴۰۰، آمار در يك نگاه.

ارزیابی عملکرد وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

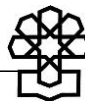
همان‌طور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود در رشته‌های مرتبط با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی (رشته‌های گروه پزشکی) در طی پنج سال اخیر حدود ۶۲۰۰ نفر از دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در سایر کشورها درخواست انتقال به داخل داشته‌اند که پس از بررسی درخواست‌های آنها در شورای انتقال وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، درخواست حدود ۵۲۰۰ نفر از آنها یعنی حدود ۸۴ درصد مورد موافقت قرار گرفت.

جدول ۲. تعداد دانشجویان متقاضی و انتقال‌یافتگان به داخل از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰
(در رشته‌های مرتبط با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی)

سال تحصیلی	کل درخواست‌های ارائه شده	تعداد موافقت‌های شورا	دکتر رشته دندانپزشکی	دکتر رشته داروسازی	مقطع دکتری تخصصی (Ph.D)	مقطع کارشناسی ارشد	مقطع کارشناسی
۱۳۹۶	۶۲۴	۴۱۱	۸۵	۲۲۵	۷۰	۰	۲۳
۱۳۹۷	۱۶۶۰	۱۳۷۹	۴۷۴	۵۱۹	۳۶۴	۴	۱۴
۱۳۹۸	۱۹۲۰	۱۷۳۲	۶۴۷	۷۴۱	۳۱۲	۱	۲۵
۱۳۹۹	۱۵۱۲	۱۲۹۵	۵۱۵	۵۴۷	۲۰۷	۰	۲۶
۱۴۰۰	۴۶۲	۳۶۹	۱۱۶	۲۷۹	۵۱	۰	۲۹
مجموع*	۶۱۷۸	۵۱۸۶	۱۸۳۷	۲۳۱۱	۱۰۰۴	۵	۱۱۷

*مجموع تعداد دانشجویان به تفکیک رشته، بیش از تعداد کل موافقت‌های شورا است. این موضوع بدین دلیل است که بخشی از دانشجویانی که قبلاً با درخواست آنها موافقت شده است، در سال‌های بعد انتقال یافته‌اند.
مأخذ: مکاتبه (به شماره ۵۲۱/۱۴۲۱ مورخ ۱۴۰۱/۰۳/۱۰) با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

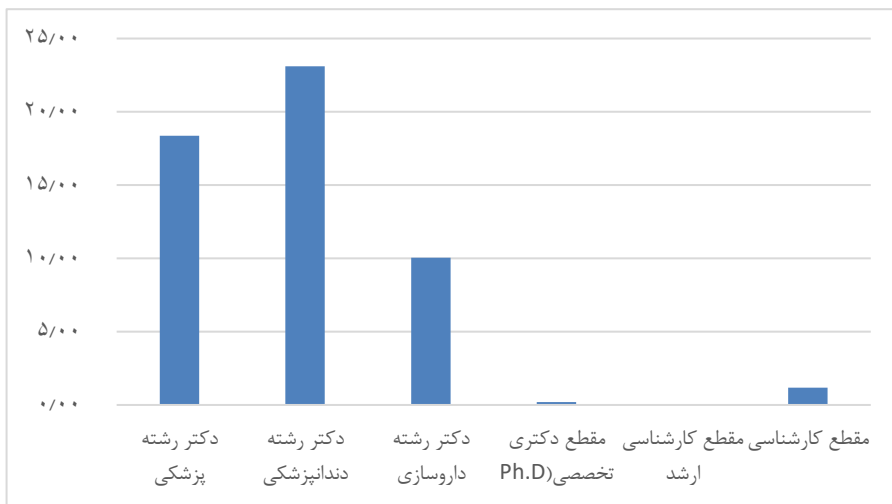
این دانشجویان در رشته‌های مختلفی اعم از پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی در مقطع دکتری حرفه‌ای و رشته‌های هماتولوژی، ژنتیک، تغذیه، پزشکی ملکولی و ... در مقطع دکتری تخصصی (Ph.D) همچنین رشته‌هایی مانند فیزیوتراپی، بهداشت،

بینایی‌سنجی، شنوایی‌سنجی، پروتز دندان در مقاطع کارشناسی و کارشناسی ارشد تحصیل کرده‌اند. در این میان بیشترین سهم دانشجویان انتقال‌یافته به داخل به ترتیب مربوط به رشته‌های دندانپزشکی با حدود ۴۴ درصد، پزشکی با حدود ۳۵ درصد و داروسازی نزدیک به ۱۹ درصد است. توزیع این دانشجویان برحسب رشته تحصیلی در نمودار ۵ آمده است. دلایل متعددی برای رد درخواست‌های دانشجویان انتقالی وجود دارد. نداشتن حدنصاب لازم معدل واحدهای گذرانده، عدم کسب حدنصاب لازم در معدل دیپلم و پیش‌دانشگاهی، تحصیل در دانشگاه‌های نامعتبر و سنوات پایین اقامت در کشور خارجی و ... از جمله مهم‌ترین دلایل رد درخواست این دانشجویان بوده است.

نمودار ۵. دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی مقصد پذیرش دانشجویان

انتقال‌یافته از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰

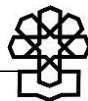

مأخذ: مکاتبه (به شماره ۵/۵۲۱/۱۴۲۱/مورخ ۱۴۰۱/۰۲/۱۰) با وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.

نکته بسیار مهم این است که در طول سال‌های ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹ با درخواست انتقال حدود ۴۷۰۰ نفر از دانشجویان در سه رشته پرطرفدار پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی موافقت شده است که معادل پذیرش یک سال کشور در این رشته‌ها در دهه ۸۰ است. برای مثال در سال ۱۳۸۵ مجموع پذیرش سه رشته فوق حدود ۳۸۶۴ نفر بوده است. همچنین، در همین بازه زمانی تعداد کل ثبت‌نام‌شدگان رشته‌های فوق در دانشگاه‌های کشور حدود ۴۹ هزار نفر بوده است^۱ (۴۷۰۰+۴۲۰۰۰=۴۹۰۰۰). با فرض اینکه همه دانشجویان انتقالی در دانشگاه‌های کشور ثبت‌نام کرده‌اند، می‌توان گفت نسبت دانشجویان انتقالی رشته‌های پرطرفدار پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی از خارج به داخل به کل ثبت‌نام‌شدگان همین رشته‌ها در دانشگاه‌های کشور، حدود ۱۰ درصد است یعنی تقریباً به‌ازای هر ۱۰ نفر دانشجوی ثبت‌نام شده در رشته‌های فوق‌الذکر در دانشگاه‌های کشور (اعم از دولتی و آزاد اسلامی) در مدت مشابه یک نفر دانشجوی ایرانی از خارج به داخل منتقل شده است. که به‌نظر می‌رسد انتقال به داخل این دانشجویان بدون دلایل منطقی و اساسی می‌تواند به‌معنای مغایرت با عدالت آموزشی و بند نهم اصل سوم قانون اساسی مبنی بر رفع تبعیض نارو و ایجاد امکانات عادلانه برای همه در تمام زمینه‌های مادی و معنوی باشد. همان‌طور که پیش‌تر گفته شد رشته‌های پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی جزء رشته‌های پرمقتضی کشور هستند و رقابت اصلی و جدی کنکور منحصر به این رشته‌هاست. همچنین، این رشته‌ها ارتباط مستقیم با سلامت جامعه دارد و عدم تربیت نیروی انسانی ماهر و مستعد در این رشته‌ها انتقال به داخل دانشجویان از دانشگاه‌های خارج با کیفیت پایین برای سلامت جامعه مخاطره‌آمیز است.

۱. مکاتبه با مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی.

۲. این موضوع از این نظر اهمیت دارد که برخی از دانشجویان پس از موافقت شورا به دلایل متعددی به دانشگاه‌های مربوطه جهت ثبت‌نام مراجعه نمی‌کنند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

بررسی مصوبات مربوط به موضوع انتقال دانشجویان ایرانی از خارج نشان داد که در این مصوبات ضمن وجود هم‌پوشانی به تحولات و تغییرات جامعه کم‌توجهی شده و از سازوکارهای نظارتی تاحدودی غفلت شده است. ورود موازی سایر سیاستگذاران به مصوبات مجلس نیز یکی از ایرادهایی است که می‌تواند بر ناهماهنگی و اختلال در اجرای صحیح مصوبات بیفزاید. برخی از همین ایرادها، باعث ایجاد نقایصی در عملکرد دستگاه‌های اجرایی شده است.

پس از بررسی عملکرد وزارت علوم، تحقیقات و فناوری روشن شد که اگرچه دانشجویانی که در رشته‌های مرتبط با این وزارتخانه درخواست انتقال به داخل داشته‌اند، به دلیل تعداد کم و وجود ظرفیت‌های فراوان در داخل با چالش‌های کمتری برای انتقال به دانشگاه‌های داخل مواجه هستند. اما پذیرش حدود نیمی از این دانشجویان در رشته محل‌های پرمقتضای مانند مهندسی عمران، کامپیوتر، معماری و حقوق، مدیریت و ... در دانشگاه‌های برتر و محال رقابت بیشتر مانند دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی، امیرکبیر و ... از یافته‌های بسیار مهم گزارش است که نیازمند نظارت بیشتر است.

اما مسئله اصلی عمدتاً معطوف به دانشجویان رشته‌های گروه پزشکی به خصوص سه رشته پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی است که تعداد درخواست‌های انتقال به داخل آنها متناسب با شرایط و ظرفیت‌های موجود نیست. بنابراین انتقال دانشجویان گروه پزشکی به خصوص در سه رشته فوق دارای ملاحظات اساسی و حساسیت‌های بسیاری است که توجه و ملاحظه بیشتر سیاستگذاران را برای جلوگیری از تضییع حقوق مردم می‌طلبد زیرا همان‌طور که ملاحظه شد طی سال‌های (۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹) معادل

۱۰ درصد از ظرفیت پذیرش دانشجویان در این رشته‌ها، به دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل در خارج از کشور اختصاص یافته است. همان‌طور که در بخش تحلیل مصوبات بیان شد، نسخ مصوبه ممنوعیت انتقال به داخل دانشجویان ایرانی خارج از کشور توسط وزارت بهداشت در تاریخ ۱۴۰۱/۰۵/۰۶ می‌تواند بر روند انتقال دانشجو از خارج به داخل در رشته‌های پر متقاضی بیفزاید و به نوعی عدالت آموزشی را بیش از گذشته خدشه‌دار کند.

با توجه به توضیحات فوق و با عنایت به حساسیت موضوع انتقال دانشجویان ایرانی از خارج به داخل، ایجاد شفافیت و رعایت عدالت، تطبیق قانونگذاری با تحولات جمعیتی و تغییر در تمایل داوطلبان به سمت رشته‌های دانشگاهی، تغییرات بازار کار، تقویت ابعاد نظارتی قانون و جلوگیری از موازی‌کاری دستگاه‌ها در این باره، پیشنهاد قانونی زیر برای تصویب در مجلس شورای اسلامی مطرح می‌شود.

پیشنویس طرح ساماندهی انتقال دانشجویان خارج از کشور برای ادامه تحصیل در ایران

ماده واحد- دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی مجازند با هدف تأمین بخشی از هزینه‌های خود نسبت به پذیرش دانشجویان ایرانی که در دانشگاه‌های سایر کشورها مشغول به تحصیل هستند با شرایط زیر اقدام نمایند:

الف) رشته و دانشگاه محل تحصیل دانشجوی متقاضی انتقال به داخل از نظر شاخص‌های علمی ملی و بین‌المللی؛ در مقایسه با دانشگاه‌های داخل کشور به هیچ عنوان نباید در رتبه‌های پایین‌تری قرار داشته باشد.

تبصره- فهرست رشته و دانشگاه‌های مبدأ هر ساله مبتنی بر شاخص‌های استنادی علوم جهان اسلام (ISC) توسط وزارتین علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تعیین و اعلام می‌گردد.

ب) انتقال دانشجوی ایرانی از خارج به داخل در رشته‌های کم‌متقاضی بلا مانع است و در رشته‌های پرمتقاضی مانند پزشکی، دندانپزشکی، داروسازی و غیره به استثنای شرایط جنگ، سیل، زلزله، بیماری‌های فراگیر و مسائل سیاسی و امنیتی و قطع رابطه دو کشور همچنین بیماری‌های خاص و صعب‌العلاج که بعد از شروع تحصیل فرد ایجاد می‌شود، ممنوع می‌باشد.

تبصره- فهرست رشته‌های پرمتقاضی سالیانه از سوی شورای سنجش و پذیرش دانشجو تعیین و اعلام می‌شود.

ج) نمایندگانی از کمیسیون‌های آموزش، تحقیقات و فناوری و کمیسیون بهداشت و درمان مجلس شورای اسلامی به‌عنوان ناظر و بدون حق رأی در شورای‌های تخصصی انتقال دانشجو از خارج به داخل عضو می‌شوند.

د) دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی مکلفند شهریه دانشجویان انتقال‌یافته را بر مبنای مصوبات هیئت امنای آن دانشگاه‌ها و مؤسسات دریافت نمایند. وجوه حاصل از اجرای این بند به‌عنوان درآمد اختصاصی این دانشگاه‌ها و مؤسسات تلقی می‌شود.

تبصره «۱»- پس از تصویب این قانون تمامی مصوبات قبلی در موضوع انتقال دانشجویان ایرانی شاغل به تحصیل از خارج به داخل لغو می‌گردد.

تبصره «۲» - آیین‌نامه اجرایی این ماده سه ماه پس از لازم‌الاجرا شدن این قانون با پیشنهاد وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

منابع و مأخذ

۱. مؤسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی - آمار دانشجویان ثبت‌نام شده در رشته‌های پزشکی، دندانپزشکی و داروسازی از سال ۱۳۹۶ تا ۱۳۹۹.
۲. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - سازمان امور دانشجویان - گزارش عملکرد انتقال دانشجو از سال ۱۳۹۴ تا ۱۴۰۰.
۳. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - گزارش عملکرد انتقال دانشجو از سال ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰.
۴. سازمان سنجش آموزش کشور - کارنامه آزمون سراسری سال ۱۳۹۹.
۵. قانون وصول برخی از درآمدهای دولت و مصرف آن در موارد معین مصوب ۱۳۷۳/۱۲/۲۸ با اصلاحات و الحاقات بعدی.
۶. قانون بودجه سال ۱۳۸۳ مصوب ۱۳۸۲/۱۲/۲۴.
۷. قانون اهداف، وظایف و تشکیلات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مصوب ۱۳۸۳/۰۵/۱۸.
۸. قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) مصوب ۱۳۸۴/۰۸/۱۵.
۹. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - آیین‌نامه انتقال دانشجو از خارج به داخل - مصوب ۱۳۹۴/۱۰/۲۰.
۱۰. وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی - مصوبه درخصوص عدم امکان انتقال دانشجویان ایرانی که از ابتدای سال میلادی جدید (۱۳۹۷/۱۰/۱۱) تحصیل خود را در دانشگاه‌های خارج از کشور شروع نمایند.
۱۱. وزارت علوم، تحقیقات و فناوری - آیین‌نامه انتقال دانشجو از خارج به داخل - مصوب ۱۴۰۰/۰۱/۳۱.
۱۲. شورای عالی انقلاب فرهنگی - مصوبه «ساماندهی انتقال دانشجویان ایرانی خارج از کشور به دانشگاه‌های علوم پزشکی داخل کشور»، ۱۴۰۰/۱۱/۱۲.